

5. Fevdalizem kot sistem zajmov in zemljiških gospostev

Literatura: S. Vilfan, Uvod v pravno zgodovino, str. 47-56

S. Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, str. 70- 94, 224- 231

S. Vilfan, Zgodovinska pravotvornost in Slovenci, str. 249- 253, 331- 340

Poglavje obravnava ključne značilnosti fevdalne ureditve. Te značilnosti so posledica prevlade naturalnega gospodarstva z izrazito prevlado poljedelstva. Fevdalizem po gospodarski plati zaznamujejo predvsem pravice do zemlje oziroma do njenih donosov, kar pripelje do priznavanja posameznih delov lastninske pravice različnim osebam. Ob napredku pravnega znanja na podlagi recepcije rimskega prava to razložijo kot deljeno lastnino. Pomanjkanje denarja vpliva na organizacijo oblasti, saj država prepušča izvajanje javne oblasti nosilcem najpomembnejših pravic do zemlje. Zato je fevdalizem spremenljiv sistem premoženjskih upravičenj, ki gospodom zemlje omogoča tudi javno oblast nad obdelovalci zemlje. Te pravo na zemljo izrecno tudi veže. S stališča javne oblasti pa je fevdalizem zapleten sistem zemljiških gospostev, katerih gospodje z javno oblastjo ravnajo kot s stvarjo v zasebni lasti. Tak sistem vodi v drobitev oblasti in posledično tudi drobitev družbe na vrsto skupnosti s posebnim pravnim položajem in temu prilagojenim pravom. Zaradi spremenljivih razmerij znotraj vladajočega sloja je mogoče razdeliti praktično tisočletno obdobje fevdalne ureditve v pet obdobji glede na to, kdaj ima odločujočo moč vladar in kdaj plemstvo.

1. Gospodarski temelji fevdalnega sistema

Naturalno gospodarstvo in avtarkija

2. Premoženjska razmerja – spremenljivi istem zajmov

a. Alod in fevd, fevd - netipično razmerje – ideološki razlogi za poimenovanje fevdalizem in srednji vek

b. Zajem- raznovrstnost zajmov – po trajanju – dedni zajmi; element nesvobode: nesvobodni zajem prevladujoče razmerje – razmerje zajem: zakup – pravice na neobdelanem in zato nerazdeljenem svetu

c. Teorija deljene lastnine – elementi lastninske pravice – izključuje nelastnike, pravica do koristi, ki jih nudi stvar, razpolaganje s stvarjo - stvar in donos – dominium eminens, dominium directum, dominium utile – deljena lastnina na začetku 19. stol. ODZ in v Vojni krajini – dominium eminens in razlastitev v modernem pravu

3. Zemljiško gospostvo – gospostvo, gosposka, gospod

a. Zemljiško: gospodove pravice do zemlje

Dvor- obrat, kjer o gospodarjenju odloča gospod - pristava

Huba – obrat, kjer o gospodarjenju odloča hasnovalec; huba in kmetija

Nerazdeljeni in neobdelani svet – pravice gospoda do dajatev in naseljevanja, pravice kmetov do gospodarske izrabe gozda in pašnikov

b. Gospostvo: gospodove pravice v zvezi z obdelovalci

Omejena svoboda: osebna plat – omejitev svobode in tlaka - omejena pravica sklepanja zakonske zveze, glebae adscriptio

Premoženjska plat odvisnosti . dajatve in davek - obveznost dajatev, ker kmet obdeluje gospodovo zemljo in ker gospod opravlja javne funkcije

Tlaka in premoženjske posledice omejene svobode –

Javne dajatve zaradi opravljanja javne oblasti– odvetščina, pojezda

c. Gospostvo kot nosilec javne oblasti

4. Patrimonializacija in partikularizem

- a. Vzročna zveza: prehod javne oblasti v zasebno sfero olajša drobitev na več pravnih sistemov
- b. Razcepitev oblasti – razslojitev vladajočega sloja in razcepitev prava – družbena in ozemeljska razcepitev
- c. Kolizijske norme – statuta personalia, statuta realia, statuta mixta
- d. Družbena razslojitev in partikularizem: posvetno in duhovno plemstvo, meščanstvo razslojeno po poklicnih združenjih, odvisno prebivalstvo
- e. Razslojitev in odraz v avtonomijah, avtonomija cerkve kot poseben primer
- f. Bistvene značilnosti fevdalnih avtonomij: odločanje na zborih, nepoklicni organi avtonomij, kolegijski organi, nepismenost prebivalstva, omejitve avtonomije po gospodih – plemiške, mestne in podeželske avtonomije; krajevne in interesne avtonomije – cehi

5. Obdobja fevdalne države in prava

- a. Kriterij razdelitve: razmerja znotraj vodilne plasti
- b. Ni enosmernega razvoja temveč nihanje v razmerjih moči med vladarjem in plemstvom – nasprotno si smeri razvoja na zahodu in v bizantinski državi
- c. Zgodnji fevdalizem - 5. (7.?) – 9. stol, na Slovenskem od 9. – srede 11. stol. - razlogi za odstopanje – vloga osrednje oblasti
- d. Vrhunec partikularizma - 10. – 11- stol ; sreda 11. do 13. stol. – to ni razpad države
- e. Ponovno združevanje – država, dežele - 13. – do srede 15. stol., krepitev osrednje oblasti
- f. Zgodnja moderna država = monarhično stanovski dualizem - sreda 15. do konca 16. stol.
- g. Absolutizem, nevezanost vladarja na stanove in združevanje v države - od konca 16. stol do konca 18. ali srede 19. stol - izjeme

Ključni pojmi

Alod – Fevd – Zajem – Omejena svoboda – Deljena lastnina – Dominium (eminens, directum, utile) – Zemljiško gospostvo – Gospod – Dvor – Huba – Patrimonialna oblast – Odvetščina – Pojezda – Pravni partikularizem – Kolizijske norme – Avtonomija

Vprašanja

Iz katerega časa je teorija o deljeni lastnini in kdo je njen avtor ?

Kaj je fevd ?

Kaj je zajem ?

Primerjaj zajem in zakup !

Kaj je osebna plat podložnosti ?

Kaj je stvarna plat podložnosti ?

Kaj je patrimonialna oblast in zakaj do nje pride?

Kaj je pravni partikularizem in v čem se kaže?

Kakšna je vzročna zveza med patrimonializacijo oblasti in pravnim partikularizmom?

Karakteriziraj kratko kolizijske statute !

Kaj so statuta personalia ?

Kaj so statuta realia ?

Kaj je bil namen tujskega aresta ?

Kaj je značilno za fevdalne avtonomije?

Opiši kratko vrste avtonomij v srednjem veku !
Naštej obdobja fevdalne države in jih časovno opredeli !
Karakteriziraj kratko obdobja fevdalne države!.